

δ جایگاه زبان فارسی در قرقیزستان

مجتبی بهرامی*

مقدمه

جمهوری قرقیزستان با ۱۹۸ هزار و ۵۰۰ کیلومتر مربع مساحت، در بخش مرکزی قاره آسیا مستقر است. اکثریت جمعیت قرقیزستان را قرقیزها و بقیه را ملیت‌های روسی، ازبک، اوکراین، تاتار، قزاق و ابغور تشکیل می‌دهند. مردم قرقیزستان به زبان قرقیزی که از گویش‌های زبان ترکی مرکزی است، تکلم می‌کنند و زبان روسی نیز در ارتباطات اداری و قضایی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این کشور زبان‌های دیگری نظیر ازبکی، قزاقی آلمانی و کره‌ای تکلم نیز می‌شود. البته تا سال ۱۹۲۳ مکاتبات این کشور به الفبای عربی بوده و در این سال مختصر تغییری در الفبای مذکور بوجود آورده‌اند. الفبای لاتین با الفبای سیریلیک روسی جایگزین شده و از سال مذکور تا کنون، زبان قرقیزی با آن الفبا نوشته می‌شود. در این بین زبان فارسی به عنوان یکی از زبان‌های کهن و تاریخی در نزد اقوام مختلف قرقیزستان بویژه کهنسالان آن، دارای نقش و جایگاه ویژه‌ای بوده و از احترام خاصی برخوردار می‌باشد. این شناخت مخصوصاً از طریق آثار شعرای بزرگ این زبان‌مانند حافظ و سعدی برای آنان حاصل شده و علی‌رغم ۷۰ سال جدایی بین دو ملت، آثار و شواهد وجود چنین ارتباطی هنوز نیز مشهود می‌باشد. پس از فروپاشی شوروی سابق، تلاش‌هایی به منظور احیاء مجدد این زبان از جانب علاقه‌مندان در این جمهوری به عمل آمد. این مقاله کوشش می‌کند نگاهی اجمالی به جایگاه زبان فارسی در قرقیزستان داشته باشد.

زبان فارسی در قرقیزستان

روابط قرقیزستان با ایران بعد از فروپاشی اتحاد شوروی سابق از سال ۱۳۷۰ ه.ش رسماً آغاز شد. این روابط نه تنها در شاخص سیاسی دارای گستردگی خاص خود بوده، بلکه در زمینه فرهنگی نیز شاهد

کوشش‌های فراوانی بوده است. با توجه به شرایط سیاسی قرقیزستان و وجود فضای باز سیاسی - فرهنگی بیشتر نسبت به دیگر کشورهای آسیای مرکزی، فعالیت‌های فرهنگی ایران در این کشور از شرایط مساعدتری برخوردار بوده است. به نحوی که یکی از شاخص‌های مهم روابط در سال‌های اخیر، گسترش روابط فرهنگی بوده است. بر این اساس تاکنون چندین سند همکاری میان وزارتخانه‌های ذیربط دو کشور به امضاء رسیده است. اولین موافقتنامه فرهنگی میان دو کشور ۱۹۹۳ به امضاء رسیده است که در این سند بسیاری از زمینه‌های همکاری مانند بخش‌های علمی و دانشگاهی، مذهبی، صدا و سیما و مطبوعات پیش بینی شده است. عمده فعالیت‌های فرهنگی بین دو کشور در قالب این موافقتنامه پیگیری شده است. از جمله نخستین کوشش‌ها برای احیا و گسترش زبان فارسی در قرقیزستان می‌توان به تاسیس کرسی زبان فارسی در سال ۹۲ در دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه علوم انسانی بیشکک اشاره نمود که کار خود را با پذیرش ۱۰ دانشجو شروع کرد. این دانشگاه که در آغاز در انجام وظایف خود با مشکلات و تنگناهای زیادی روبرو بود، به تدریج توانست فعالیت خود را دنبال نموده و هر ساله دانشجویان جدیدی را پذیرش نماید. در حال حاضر تعداد دانشجویان زبان فارسی در این دانشگاه افزایش یافته و دانشجویان آن در مقاطع سال‌های اول تا چهارم مشغول به تحصیل می‌باشند. به طور کلی پیشرفت دانشجویان بویژه دختران آن دانشگاه در فراگیری زبان فارسی خوب بوده و تعدادی از آنان از طریق تماس با ایرانیان مقیم توانسته‌اند به خوبی به زبان فارسی تکلم نمایند. (۱)

مرکز دیگری که به امر تعلیم و ترویج زبان فارسی در قرقیزستان مشغول است، دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه ملی قرقیزستان است که در سال ۱۹۹۵ با پذیرش ۸ نفر دانشجوی دختر فعالیت خود را شروع نمود. هرچند دانشجویان این دانشگاه از داشتن برخی امکانات در تنگنا هستند، با این حال به نظر می‌رسد سطح کیفیت آموزش در این دانشگاه بالا باشد. همچنین در پی تاسیس بخش زبان فارسی وزارت امور خارجه قرقیزستان، تعداد ۱۰۰ نفر به فراگیری زبان فارسی مبادرت ورزیدند که از میان آنان حدود ۲۰ نفر به تحقیق در زمینه ایران‌شناسی پرداختند. در حال حاضر نیز در ۶ دانشکده، رشته‌ی ایران‌شناسی تدریس می‌شود و حدود ۵۰۰ دانشجو به تحصیل در زبان‌های فارسی، چینی، ژاپنی، کره‌ای، عربی و ترکی مشغول می‌باشند. (۲) در سال ۲۰۰۰ همزمان با سفر آقای آقایف رئیس‌جمهور قرقیزستان به تهران موافقتنامه علمی، آموزشی و فرهنگی بین وزرای فرهنگ دو کشور به امضاء رسید. در این موافقتنامه موارد زیادی از همکاری‌های علمی - فرهنگی مانند تقویت زبان فارسی در دانشگاه‌های قرقیزستان، تبادل اطلاعات علمی و بررسی مدارک علمی دانشگاهی بین دو کشور پیش بینی شده است که لزوم همکاری هر چه بیشتر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای اجرای تمامی مفاد آن را

می‌طلبید. در چارچوب این موافقتنامه قرار است همکاری در زمینه ثبت و گردآوری اسناد تاریخی و فرهنگی بین دو کشور در قالب یک سند مستقل در جریان سفر وزیر خارجه قرقیزستان به تهران به امضای مقامات ذیربط برسد. در اردیبهشت سال ۱۳۸۱، با سفر سیدمحمد خاتمی ریاست جمهوری ایران به قرقیزستان این روابط از روند صعودی برخوردار بوده است. اهم فعالیت‌های انجام شده در این بخش به شرح زیر می‌باشد:

- تاسیس موسسه اسلام شناسی و ایران شناسی در دانشگاه علوم انسانی با حضور روسای جمهور دو کشور و اعزام اساتید متخصص از ایران برای تدریس در این موسسه،

- افتتاح مرکز ادبیات فارسی فردوسی با بیش از ۴ هزار جلد کتاب در کتابخانه ملی با حضور وزرای فرهنگ دو کشور، و اعزام اساتید متخصص از ایران برای تدریس در این موسسه،

- افتتاح مرکز ادبیات فارسی فردوسی با بیش از ۴ هزار جلد کتاب در کتابخانه ملی با حضور وزرای فرهنگ دو کشور،

- برگزاری سمینارهای متعدد علمی و فرهنگی درخصوص مشاهیر فرهنگ و ادب زبان فارسی مانند حافظ، مولوی و فردوسی و...

- اعزام دانشجویان زبان فارسی به ایران شرکت در دوره آموزشی زبان فارسی؛

- تجهیز مراکز علمی و آموزشی زبان فارسی به تجهیزات سمعی و بصری؛

- برگزاری نمایشگاه قرآنی در موسسه انتشاراتی الهدی؛

- اعزام محققان قرقیزی برای شرکت در سمینارهای متعدد علمی در ایران.

در حال حاضر صد و بیست دانشجوی رشته زبان فارسی در پنج دانشگاه کشور قرقیزستان مشغول به تحصیل هستند و علاقه مندی به زبان فارسی در این کشور رو به افزایش است. به خصوص که همکاری‌های ایران و قرقیزستان در زمینه دانشگاهی از سابقه خوب و موفقیت آمیزی برخوردار است و وجود کرسی و اتاق‌های زبان فارسی در دانشگاه‌های قرقیزستان، جوانان این کشور را به مطالعه و پژوهش درباره فرهنگ و تاریخ ایران علاقه مند می‌سازد. از این رو در دیداری که میان سفیر جمهوری اسلامی ایران و «اصغریک بیکبایف» رییس دانشگاه دولتی «آرابایف» قرقیزستان صورت گرفت، دو طرف همکاری‌های دانشگاهی دو کشور را بررسی کردند و هشت بورسیه و هزینه تحصیلی از سوی ایران و هفت بورسیه از سوی دولت قرقیزستان برای دانشجویان زبان فارسی اعطا شد. ضمن آنکه ادامه تحصیل در ایران و برگزاری کلاس‌های دانش افزایی برای دانشجویان از دیگر برنامه‌هایی است که

وزارت فرهنگ و آموزش عالی با همکاری سفارت ایران انجام می‌دهد. (۳) همچنین در حال حاضر در چهار دانشگاه معتبر قرقیزستان شامل دانشگاه «اسلاویانی»، دانشگاه «علوم انسانی»، دانشگاه «آرابایف» و دانشگاه ملی قرقیزستان کرسی زبان فارسی، اسلام شناسی و خبرنگاری دایر است که اسلام شناسی و خبرنگاری آن به زبان فارسی تدریس می‌شود. صرفنظر از شمار زیادی دانشجوی که در رشته‌های فوق تاکنون فارغ‌التحصیل شده‌اند، هم اکنون ۱۲۳ دانشجو در چهار دانشگاه فوق در رشته‌های مذکور مشغول به تحصیل هستند. (۴) ضمن آنکه چاپ چند کتاب از نویسندگان ایرانی به زبان روسی و قرقیزی و برگزاری اردوهای ایران گردی و کاری برای نخبگان علمی فرهنگی، خبرنگاران و هنرمندان سینمای قرقیزستان از برنامه‌های فرهنگی بین دو کشور در سال ۱۳۸۶ بوده است. (۵)

موانع و چالش‌های گسترش زبان فارسی در قرقیزستان

در این بخش عمده مشکلاتی که بر سر ترویج و گسترش زبان فارسی در قرقیزستان وجود دارد ذکر می‌گردد:

۱. نداشتن استاد مجرب و توانا در طول سال‌های گذشته: در برخی از سال‌ها بخش زبان فارسی در دانشگاه‌های قرقیزستان حتی از وجود حتی یک استاد ایرانی نیز به‌رمند نبوده است. این در حالی است که رشته‌های دیگر مانند زبان انگلیسی، ژاپنی، کره‌ای، عربی، ترکی و بسیاری دیگر از رشته‌ها از وجود چندین استاد اعزامی از کشورشان بهره می‌بردند.

۲. کمبود منابع و کتب درسی و مسائل کمک آموزشی: با توجه به جوان بودن رشته فارسی در قرقیزستان و مشکلاتی که کل جامعه در زمینه‌های مختلف اقتصادی و فرهنگی با آن مواجه است، بالتبع دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی این کشور نیز در زمینه منابع و کتب درسی با نارسایی‌هایی مواجه بوده و هست.

۳. عدم آشنایی قشر جوان با زبان فارسی و اهمیت آن: هر چند سابقه حضور زبان فارسی در آسیای مرکزی قدمت دیرینه دارد، ولی در اثر وقفه‌ی بوجود آمده در طول حاکمیت کمونیست‌ها و مبارزه‌ی جدی آنان با اصالت‌های ملی و اسلامی، قشر جوان این کشور کمتر با جایگاه و اهمیت زبان فارسی آشناست. جوانان قرقیزی بیشتر تحت تاثیر تبلیغاتی که از رسانه‌های جمعی و به ویژه رادیو و تلویزیون و مجلات این کشور صورت می‌گیرد، قرار گرفته و شیفته‌ی فرهنگ بیگانگان می‌شوند که این امر ضرورت انجام اقداماتی را در این زمینه نمایان می‌سازد. (۶)

به عنوان نمونه پس از فروپاشی کمونیسم، مبلغان دیانت مسیحی و بودایی تلاش‌های زیادی جهت رسوخ در جامعه قرقیزستان نمودند. به طوری که ملاحظه می‌شود امروزه بسیاری از قرقیزها به مسیحیت و دین بودایی گراییده‌اند. مسیحیان و بودیست‌ها برای آنکه نفوذ خود را در جامعه قرقیزستان افزایش دهند، از راه‌های زیادی استفاده کرده‌اند. ترویج زبان‌های انگلیسی و چینی به همراه گسترش آداب و رسوم غربی و چینی یکی از مهمترین مظاهر این امر می‌باشند. (۷)

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت ترویج و گسترش زبان فارسی، ضروری است این موضوع از طرف مراکز ذیربط ایرانی با جدیت‌پگیری شده و ارتباط تنگاتنگی بین آنان و مراکز آموزش زبان فارسی در خارج از کشور به عمل آمده و هر از چند گاهی با اعزام تیم‌های کارشناسی، مشکلات و نارسایی‌های این مراکز مورد بررسی قرار گرفته و نسبت به رفع آنها اقدام شود. همچنین به منظور کمک به فعال نمودن آموزش زبان فارسی در جمهوری قرقیزستان، راه‌های زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱. ارسال کتب درسی و آموزشی برای استفاده دانشجویان؛
۲. تهیه کتب و ارسال فیلم‌های آموزشی و مرتبط با مواد درسی دانشجویان؛
۳. تهیه و ارسال جزوات و نشریات متناسب به منظور کمک به مکالمه و فهم دانشجویان؛
۴. در اختیار قرار دادن امکانات سمعی و بصری؛
۵. ترتیب دادن برخی اردوهای علمی و سیاحتی به منظور آشنا ساختن دانشجویان با واقعیت جمهوری اسلامی ایران و ایجاد انگیزه‌ی لازم در آنان به منظور کوشا بودن در فراگیری زبان فارسی.

کارشناس مسائل منطقه اوراسیا

منابع:

۱. احمد حسینی، وضعیت آموزش زبان فارسی در جمهوری قرقیزستان، سفارت ایران در بیشکک، قرقیزستان، ۱۳۷۵/۳/۱
۲. گفتگو با سفیر قرقیزستان در تهران، زبان فارسی را به دانشگاه‌ها و میان مردم قرقیزستان می‌برم، روزنامه همشهری، ۱۳۸۵/۱/۲۰
۳. اعطای هشت بورس تحصیلی ایران به دانشجویان زبان فارسی در جمهوری قرقیزستان، واحد مرکزی خبر، ۱۳۸۷/۱/۲۲
۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا)، ۸۶/۱۱/۳۰
۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا)، ۸۶/۰۹/۰۱
۶. پیشین، وضعیت آموزش زبان فارسی در جمهوری قرقیزستان
۷. خطری که قرقیزها را در بر گرفته است، سرکنسول‌گری طرابوزان، قرقیزستان، ۱۳۷۳/۱/۳۱